

Tradução de contos selecionadas da coletânea "Contos Exemplares" de Sophia de Mello Breyner Andresen e análise dos procedimentos de tradução

Sorgo, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:378796>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-22**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za romanistiku

Prijevod odabranih dijelova iz zbirke „Contos Exemplares“ Sophie de Mello Breyner
Andresen i analiza prevoditeljskih postupaka

Studentica: Martina Sorgo

Mentorica: dr.sc. Daliborka Sarić

Zagreb, 2021

Universidade de Zagreb
Faculdade de Filosofia e Letras
Departamento de estudos românicos

Tradução de contos seleccionadas da colectânea "Contos Exemplares" de Sophia de Mello
Breyner Andresen e análise dos procedimentos de tradução

Studentica: Martina Sorgo

Mentorica: dr.sc. Daliborka Sarić

Zagreb, 2021.

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Romance Languages

Translation of selected stories from the collection "Contos Exemplares" by Sophia de Mello
Breyner Andresen and the analysis of translation procedures

Studentica: Martina Sorgo

Mentorica: dr.sc. Daliborka Sarić

Zagreb, 2021.

Resumo

O objetivo desta tese é, através de um corpus de dois contos selecionados da coleção de contos "Contos Exemplares" de Sophia de Mello Breyner Andresen, mostrar a aplicação prática de vários procedimentos de tradução utilizados durante a tradução de textos literários. O corpus utilizado foi constituído pelos contos: O Jantar do Bispo e Retrato de Mónica. A base teórica apoia-se em Vinay e Darbelnet (1958), que foram os pioneiros que estabeleceram a categorização dos procedimentos de tradução. Ela foi utilizada para analisar os contos selecionadas e apresentar os procedimentos de tradução. Graças à análise e comparação dessas técnicas, pode-se concluir que diferentes técnicas de tradução tornam mais fácil encontrar a solução tradutória mais correta.

Palavras chave: tradução, colectânea Contos Exemplares , procedimentos de tradução

Conteúdo

1. Tradução do conto O Jantar do Bispo	1
2. Tradução do conto Retrato de Mónica	28
3. Sobre a autora e o livro	30
4. Introdução à análise	32
5. Análise tradutória	34
5.1. Tradução direta	34
5.1.1. Empréstimo	34
5.1.2. Decalque	35
5.1.3. Tradução literal	35
5.2. Tradução oblíqua	36
5.1.4. Transposição	36
5.1.5. Modulação	37
5.1.6. Equivalência	39
5.1.7. Adaptação	41
5.3. Tradução dos nomes	43
6. Conclusão	44
Referências bibliográficas	45

1. Tradução do conto O Jantar do Bispo

BISKUPOVA VEČERA

Kuća je bila velika, bijela i stara. Nasuprot nje bilo je četvrtasto dvorište. S desne strane nalazio se nasad naranči u kojem je i danju i noću tekla fontana. S lijeve strane bio je vrt šimširovine, vlažan i mračan, a u njemu kamelije i klupe obložene ukrasnim, oslikanim pločicama.

Od sredine pročelja spuštale su se mahovinom prekrivene granitne stepenice. Nasuprot stepenica, u prednjem dijelu dvorišta, bila su velika vrata koja su gledala prema cesti.

Stražnji dio kuće bio je okrenut prema zapadu, a s prozora koji su gledali na voćnjake i polja vidjela se rijeka koja prelazi preko zelene livade, a u daljini su se nazirali plavičasti brežuljci čiji su vrhovi za vrijeme nekih popodneva postajali ljubičasti.

Na terasastim padinama rasla je vinova loza. Bila je to siromašna zemlja iz koje je nastajalo dobro vino. Što je zemlja siromašnija, vino je bogatije. Vino u kojem se, kao u pjesmi, čuva okus cvijeća i zemlje, hladnoća zime, nježnost proljeća i žega ljeta. I navodno vino s tih padina, baš poput dobrog soneta, nikad ne ostari. S desne strane, između nizine i brda, rasla je šuma. Šuma puna žamora i mirisa koju bi jesen obavila zlatnim bojama.

No sada je bila zima, teška, hladna i pusta zima, a vjetar je otpuhivao plavičasti dim koji je izlazio iz siromašnih kućica. Staze su bile prekrivene blatom. Činilo se kao da dugi jecaj prolazi cestama.

Gospodar Kuće je stajao naslonjen pored upaljenog kamina, u prostranom boravku, okružen gostima. Bili su to rođaci, rođakinje i poneki susjedi. Bio je miran, nesvjestan razgovora. Razmišljao je, preispitivao svoje moralne temelje, branio pred samim sobom svoje motive i pravednost. Nedostajao je posljednji gost, a to je bio Biskup.

Gospodar Kuće je Biskupu želio uputiti zahtjev. Upravo ga je zato bio pozvao na večeru. I zato je, dok ga je čekao, promišljao i pripremao argumente za svoj upit.

Zapravo, tamo, u tom spokojnom kraju, u onom pokorenom području gdje su on i njegov otac kao i djedovi i bake vršili bezrezervnu vlast, tamo gdje je ranije uvijek vladao red, sad je izniklo sjeme rata.

To sjeme rata bio je novi svećenik, mladi svećenik poderane sutane i kose na vjetru, župnik iz Varzima, malog, jadnog sela u kojem su živjeli kopači vinograda. Varzim je već dugo bio siromašan te je postajao sve siromašniji, a varzimski su svećenici odavno strpljivo i svaki put uz više strpljenja, prihvaćali siromaštvo svojih župljana.

Ali ovaj novi svećenik govorio je o nekim moralnim načelima koja nisu bila jednaka načelima u koja je vjerovao Gospodar Kuće.

A Gospodaru Kuće se činilo da je iz dana u dan, iz tjedna u tjedan, iz mjeseca u mjesec, njegovo prisustvo raslo poput tužbe koja ga je krivila, poput uperenog prsta, poput vatrenog mača koji ga je doticao. I baš tamo, u njegovoj kući, čiji su vlasnici s koljena na koljeno bili simbol časti, vrlina, reda i pravde, u tom trenutku, činilo mu se kao da ga svaka Župnikova gesta poziva na suđenje kako bi odgovarao za sušičavce koji pljuju krv, za starce bez materijalne potpore, za rahitičnu djecu, za luđake, slijepce i šepave koji prose po cestama.

Konačno se pojavilo pitanje računa s jednim kmetom, a Opat iz Varzima stao je u kmetovu obranu.

„Oče”, rekao je Gospodar Kuće, „mislio sam da je vaš posao brinuti se o molitvama, a ne o računima. Vi ste zaduženi za moralne probleme. Praktični problemi pripadaju meni. Molim vas da date caru carevo. Ja u vašoj crkvi ne zapovijedam: samo gledam i podržavam. Problem o kojem raspravljamo pripada meni, pripada svijetu, to je materijalni i praktični problem.”

„Iz vlastite gladi”, odgovorio je Župnik iz Varzima, „možemo reći da je to materijalni i praktični problem. Glad drugih je moralni problem.”

I pitanje se nastavilo. Raslo je iz dana u dan. Gospodar Kuće je bio star i navikao je naređivati i posjedovati. Njegove pogodnosti, njegovo blagostanje, njegove prednosti i njegovi interesi činili su mu se apsolutnim etičkim pravima, svetim načelima mira i poretka. Zbog toga je i pozvao Biskupa na večeru. Da mu objasni svoje motive i pravednost. No bilo mu je teško optužiti protivnika. Župnik iz Varzima živio je čedno i časno. Nitko nije mogao reći da nije dobar svećenik. Njegova je pobožnost bila vidljiva, a slava njegove dobrotvornosti širila se od usta do usta po planinskim terasama. Posjeo bi za stol sušičavca u krvavim dronjcima i ulazio u kuće gubavaca. Davao je, pričalo se, sve što je imao i primao beskućnike u svoju kuću. Iz dana u dan, njegovo lice isklesano od teške svakodnevne žrtve, pogled obilježen vizijom patnje, uska ramena, izbljedjela odjeća od sunca i kiše, istrošene čizme na svim stazama, kao da su postajali ogledalo siromaštva i bijede u Varzimu.

Na neki način, Gospodar Kuće se osjećao uvrijeđenim zbog nevažnosti tog protivnika. Nije navikao na borbu, već samo na izdavanje naredbi. Drugi su se za njega borili i pobijedili. Ali budući da se morao boriti on osobno, volio bi da se barem morao boriti protiv snažnog i moćnog čovjeka poput njega. Ovako se mršavog i nenaoružanog protivnika zapravo sramio.

Prvo je tumačio stav Opata iz Varzima kao izraz društvene pobune sina siromašnih ljudi.

No onda je otkrio da je svećenik daleki rođak njegove daleke rodbine i da glad koja se isčitavala na njegovom licu nije nasljedna, već dobrovoljna. Odbacio je svoje mjesto među bogatima i zauzeo svoje mjesto među siromašnima. Te informacije nisu oduševile Gospodara Kuće.

Znao je reći: „Sva moć dolazi od Boga”, te je smatrao da bi jedan svećenik iz tog razloga trebao poštivati svu uspostavljenu moć i poštivati novac i društvenu važnost kao izraze moći. Smatrao je također neprihvatljivim da čovjek odbije svoje nasljedstvo kako bi se uklopio sa sirotinjom. Ako čovjek iz dobrostojeće obitelji ode za svećenika mora postati biskup, nuncij ili čak papa. Barem monsijor. Nikad seoski svećenik na brdu.

Stav novog svećenika šokirao ga je poput izdaje.

Svemu tome je pridonosila činjenica da je Gospodar Kuće, kao dobar gurman, izvrsan poznavatelj vina i hedonizma, mrzio isposnike, koji su mu se činili ludima, pretencioznima i opasnim, nehumanim ljudima koji uvijek žele ono što nije prirodno. Međutim, saznao je da su pilići, orašasti plodovi, grožđe i kruške koje je iz običaja slao opatima Varzima, umjesto da slijede svoju sudbinu i završe na opatovom stolu, bili podijeljeni izgladnjelom stanovništvu Varzima. Saznao je i to da je svećenik dijelio kupus iz svog vrta i grožđe iz svog vinograda. Dijelio je čak i mlijeko svoje koze. Dijelio je sve. Zbog toga je i on sam lutao poput gladne sirotinje, poderane sutane i sramotnih čizmama.

Sve je to dovodilo u pitanje tradiciju, običaje. To više nije bila vrlina, bio je to poremećaj, abnormalnost, boljševizam.

Ali najgore od svega bila je nedjeljna misa. Gospodar Kuće je uvijek smeteno slušao nedjeljne propovijedi u Varzimu. Bile su to propovijedi koje su govorile o strpljenju, rezignaciji i nadi u bolji svijet. Propovijedi koje ga se nisu ticale. Na neki način, za njega nijedan svijet nije mogao biti bolji i zato je želio otići na Nebo što je kasnije moguće. Pa dok su propovjednici govorili, njemu je sve uspijevalo odvući pažnju. Odvlačila mu je pažnju stropna slika i

odvlačilo mu je pažnju dijete koje plače. Od toga bi mu se misli usmjerile na modru galicu, na berbu ili prodaju vina. Razmišljao je o svom poslu.

Ali sada više nije mogao odvratiti pažnju. Sad je novi svećenik govorio o milosrđu. A milosrđe o kojem je govorio nije bilo ona dobro poznata, mirna praksa odmjerene uobičajene milostinje. Bila je to svečana i stroga Božja zapovijed, ogoljena Božja riječ koja je došla preko čovjekovog duha.

Sve je to mučilo i uznemiravalo Gospodara Kuće. Prije ili nakon mise loše bi objedovao. Teologija nije bila njegova specijalnost i ta nova zapovijed milosrđa činila mu se rezultatom novih i opasnih ideja našega vremena. Imao je čvrstu i neupitnu vjeru, koja se nije temeljila na Evandeljima, koja nikada nije pročitao, već na njegovom dobrom ponašanju i poštovanju već utvrđenih običaja. Subotom je davao milostinju siromašnima, a nedjeljom išao na misu. Imao je posebnu klupu u crkvi i nikad nije kasnio. I zadržao je staru naviku da u svom domu, u kuhinji, uvijek stoji stol za siromašne. U bilo koje doba dana za tim se stolom posluživao obrok bilo kojem prosjaku koji bi pokucao na vrata. Jasno, kako bi prosjak mogao uživati u takvom blagoslovu bilo je potrebno da dolazi iz drugih krajeva ili da je, obzirom na to da je iz kraja, prepoznat kao pravi siromah. Pravi siromasi u kraju bili su Lúcio, koji nije imao noge, Manuel, koji nije imao ruke, Quintino koji je bio slijep, stogodišnja Gluha Joana koja je bila udovica i Luda Maria. To su bili pravi siromasi, oni koji ni u kojem slučaju nisu bili sposobni raditi. Ali Pedro da Serra, koji je imao devetero djece i zarađivao petnaest tisuća reala dnevno iskopavajući stijene nije bio pravi siromah jer je dobivao plaću i imao je obje ruke.

Stol za siromašne bio je poseban stol. Zbog hijerarhijskih i higijenskih razloga slugama se nije mogao nametnuti kontakt s blatom, prašinom, prljavštinom, lošim mirisima i bolestima siromašnih. Dakle, u uređenju tog malog svijeta u kojem je Gospodar Kuće bio glava kuće, sirotinja je također imala svoje mjesto, malčice ispod sluga i malčice iznad pasa. Ali neovisno o svemu, bilo je to ipak dobro mjesto. Kuharica je imala naredbu da pored kruha i vina, ispred zdjele za juhu, uvijek ostavi novčić.

Na taj su se način zadržavale tradicije te kuće. Te prekrasne kuće, sa svojim čistim linijama, plemenitim i siromašnim materijalima, bijelim zidovima, ukrasnim glaziranim pločicama i velikom pravilnom i svijetlom fasadom, čija je ljepota proizlazila samo iz pravog balansa između prostora i volumena i iz jednostavnosti vapna i kamena.

Ali unutra je nešto narušavalo sklad. Pompozni, zlatni, umjetni namještaj dodan je starom tamnom namještaju. Neobično novo bogatstvo polako je napadalo staru, jednostavnu i strogu

otmjeno. Višak sagova skrivao je divno drvo na podu. Zamršene zavjese vrijeđale su hladan sjaj ukrasnih pločica i čisto vapno na zidovima.

I posebice, oh, posebice ružičasti i stilizirani portreti Gospodara i Gospodarice Kuće kako sjede u iskrivljenom naslonjaču pokraj kineske vaze, koji su neugodno odudarali od istrošenih i tamnih portreta predaka. No Gospodar Kuće nije primjećivao taj kontrast i volio je vidjeti sebe, ružičastog poput šunke i ruku suženih do besvijesti, pored svojih predaka. Gotovo svi su bili ondje: onaj koji je ranjen u pet bitki, onaj koji je otplovio do kraja svijeta i umro od skorbuta, onaj koji je doživio brodolom u Indijskom oceanu, onaj koji je osuđen i mučen, onaj koji je umro kao zarobljenik, onaj koji je umro u progonstvu. Gotovo su svi bili ondje: onaj koji je izgubio oko na Ceuti, onaj koji je izgubio ruku u Diju, onaj koji je izgubio glavu tako što su mu istu odrezali Filipi. Gotovo su svi bili ondje, na svojim tamnim portretima, pored Gospodara Kuće koji nikada nije ništa izgubio.

A kad bi Gospodar Kuće prolazio ispred portreta, svojim gostima bi objašnjavao:

„U mojoj je obitelji običaj da svaka nova generacija ovdje ostavlja svoj portret. Zbog toga, ovdje stoji i moj. Volim nastavljati tradicije.”

Te su izložbe portreta istinski zabavljale daleka rođaka Gospodara Kuće, kojeg su svi u obitelji zvali „rođak Pedro”.

Taj rođak Pedro bio je najlegitimniji predstavnik provincijskog plemstva i onaj koji je najviše propao. Njegov djed, otac i on polako su prodavali kuće, polja i farme djedu i ocu Gospodara Kuće. A izloženi portreti također su promijenili svojeg vlasnika, baš kao i kuće i farme. Portreti su, međutim, osim što su promijenili vlasnika, promijenili i podrijetlo.

Ali rođaku Pedru nisu trebali portreti, on je sam, svojim ozbiljnim i isušenim izrazom, bio poput portreta. Stvarao je time veliki kontrast između sebe i Gospodara Kuće, koji je bio taman, punašan i rumen, debelih ruku i kratkih, pohlepkih prstiju.

Propast muškaraca poput rođaka Pedra, njegova oca i djeda uvijek se čini pomalo neobjašnjivom. Oni ne troše samo svoju imovinu, već i svoje sposobnosti. Njihove se osobine ne mogu ostvariti. Kao da je odnos između njih i života prekinut. Čime su bili zauzeti njihovi dani, njihov duh, njihova hrabrost? Kakvim su odricanjima bili vođeni? Koja je diskrepancija njima dominirala?

Rođak Pedro bio je senzibilan poput kakvog umjetnika, inteligentan poput izumitelja i bio je vođen duhom pravde poput revolucionara. No cijeli svoj život nije činio ništa. Je li razlog tomu bio on sam ili je bila krivica ljudi oko njega? Je li razlog tomu bila činjenica da ga je sama slika Gospodara Kuće, kao i one brojnih ostalih gospodara imanja, tjerala na povlačenje praćeno mučninom u trbuhu kad bi se našao ispred svih tih pobjeda? Ili je on jednostavno bio duša utkana razočarenjem, nevjericom i ironijom? Ili je njegovo odbacivanje označavalo volju za beskućništvom, gotovo metafizičkim odricanjem?

Gospodar Kuće se nije bavio tim problemima, koji se zapravo njega nisu ticali: za njega su njegovi rođaci bili samo ukrasne, ljubazne i dobro obrazovane propalice. Mnogo je više poštovao sebe i svoje, ljude koji su sposobni sačuvati i povećati njegovo bogatstvo i položaj.

Zapravo, djed Gospodara Kuće oženio je kćer ropkinje, a njegov otac kćer lihvara. Odatle je došlo do velikog povećanja obiteljskog bogatstva, bogatstva koje je sada Gospodaru Kuće omogućavalo da održava bliske odnose s najutjecajnijim financijerima i da sjedi u raznim upravnim odborima. Dok se to događalo, djed rođaka Pedra oženio se, skandalizirajući provinciju, glumicom iz doba romantizma, a njegov otac oženio se rođakinjom koja je bila upropaštena kao i on. Što se tiče rođaka Pedra, on se nije ni oženio. Visok i mršav, hodao je sam kroz krajolike i sjene.

No, unatoč svemu tome, Gospodaru Kuće se jako sviđala ta veza koja je dokazivala njegovu dobru genealogiju. Imati rođaka Pedra na večeri uvijek mu je davalo osjećaj da jedan od likova iz galerije portreta sjedi za njegovim stolom.

Ali danas ga nije pozvao, jer je rođak Pedro imao subverzivna mišljenja: podržavao je demokraciju, slobodu tiska, pravo na štrajk i citirao je katekizam govoreći da je neisplaćivanje pravedne plaće onima koji rade grijeh koji vapi do neba. To je navelo Gospodara Kuće na sumnju da je komunist. I to ga je također navelo da shvati da ga nije prikladno pozivati na večeru za Biskupa. Zapravo, bilo je očito da će rođak Pedro stati u obranu Župnika iz Varzima.

Gospodar Kuće je, vođen svojim osjećajem za praktično, toliko savršenim da je bio gotovo zlokoban, organizirao večeru s maksimalnim oprezom: pozvao je samo diskretne i sigurne ljude na čiju bi podršku, slaganje i šutnju mogao u potpunosti računati.

Bilo je iza osam sati i kiša je u ritmu udarala u prozore, ali u boravku su vladali svjetlost i toplina.

Stojeći među svojim bezazlenim gostima, nesvjestan razgovora, naslonjen na kamin s ognjištem gdje je iskrivljeni trs vinove loze polako gorio, Gospodar Kuće je razmišljao o svrsi te večere: tražiti od Biskupa da premjesti Župnika iz Varzima u drugu župu. Kalkulirao je riječi i vagao razloge. Nije htio da se njegov zahtjev čini zlobnim ili osvetoljubivim.

Htio je jasno objasniti da novi župnik predstavlja opasnost za društveni poredak, poredak koji je on, vlasnik polja, voćnjaka, borovih šuma i vinograda, u središtu dobro obrezanog, dobro zasađenog i dobro pometenog vrta, u središtu stare, dobro njegovane kuće, dobro oprane i premazane voskom, u središtu naslijeđenog i kupljenog srebra, u središtu starog namještaja i novih tepiha, predstavljao.

No unatoč tako snažnim razlozima, zahtjev je bilo teško postaviti.

U međuvremenu, Biskup je bio na putu u svom automobilu. Farovi su osvjetljavali brda, rubnike, šume, kolibe i svako toliko, pokoju kapiju farmi.

Na nebu prekrivenom gustim, kišnim oblacima nije se mogla vidjeti ni jedna zvijezda. Bila je to potpuno mračna noć. Na blatnjavoj cesti automobil je ponekad proklizavao.

Kaotični vjetar ljuljao je grane drveća, a misli u Biskupovoj glavi su se isprepletale.

Uputiti zahtjev je teška stvar. A težina mu raste kako raste bogatstvo i moć onoga kojem je isti upućen. Ali koga je on trebao išta pitati osim bogatih i moćnih?

Zapravo, biskup je imao zahtjev koji je htio uputiti Gospodaru Kuće. Upravo je zato i prihvatio taj poziv.

Strop najljepše crkve njegove biskupije je propadao. Bila je to stoljetna crkva iz XVII. stoljeća, poznata u cijeloj provinciji, koju je sagradio upravo jedan od predaka Gospodara Kuće. U davnim vremenima, kad je moćan čovjek bio bolestan ili imao tešku savjest, dao bi obećanje da će sagraditi crkvu kako bi smirio tijelo i dušu. No sada postoje lijekovi za sve bolesti i argumenti za primiriti svaku savjest. Sada „bogataši” više ne naređuju izgradnju crkvi u čast „Gospi Nadi”. Sada bolest više nije ista za siromašne i bogate. U današnje vrijeme, zahvaljujući dogovorima, analizama, radiogramima, klinikama, lijekovima za spavanje i vitaminima, bogat čovjek gotovo si je osigurao zdravlje. Sada su buržoaske izvjesnosti pomele nemire i nadu učinile beskorisnom.

Zato je Biskup uzalud napravio popis uglednih gradskih ličnosti. Pobožnost vjernika nije dosegala do stropa. Rezultat raznih upita jedva je uspio obnoviti visoki oltar. A crkva Nade ostala je u ruševinama.

Tako je Biskup odlučio otići do Gospodara Kuće i zamoliti ga za stotinu tisuća eskuda koji su nedostajali za popravljavanje stropa. No bilo mu je teško tražiti toliku svotu novca. Istina je da je Gospodar Kuće bio čestit čovjek, ali tko može vjerovati velikodušnosti čestitog čovjeka? Čestiti su ljudi razumni i razboriti, a velikodušnost, budući da je vrlina onih koji daju ono što im nedostaje, sama po sebi je glupost, protivna navikama razboritih ljudi. Velikodušni su samo luđaci ili sveci. Zbog toga je Biskup, dok je noć prolazila kraj njega, polako odmahivao glavom sumnjajući u pozitivni ishod svoga zahtjeva.

Međutim, sjetio se da bi Gospodar Kuće, koji je, poput drevnih farizeja, službeno kreposni čovjek, također trebao biti i tašt čovjek. Dugogodišnje ga je iskustvo naučilo da su čestiti ljudi općenito krajnje tašti. Pažljivo njeguju svoju dobru reputaciju za koju žele da bude sjajna i prepoznata. I bez sumnje, Gospodar Kuće, tako gramziv na tradiciju svoje obitelji, ne bi bio ravnodušan prema činjenici da je crkvu Gospe Nade, koja je sada u ruševinama, sagradio njegov predak prije tri stoljeća. Možda je Gospodareva taština vrijedila stropa crkve.

Biskup je bio star i umoran od života. I dok su farovi svijetlili duž zavoja brda, on je pomislio:

„Žalosno je polagati nade u ljudsku taštinu.” I odjednom mu se učinilo da ne treba uputiti zahtjev.

Ali Đavao koji je promatrao prigodu odlučio je intervenirati.

Nakon nekoliko trenutaka je Biskup stigao do kuće. Automobil je prošao kroz kapiju, a farovi su osvijetlili prekrasne granitne stepenice. Okrenuo se prema natrag, a farovi koji su prolazili duž bijele fasade, iscrtavali su oblik prozora.

I Biskupovo je srce ponovno dirnula netaknuta, drevna ljepota zidova i kamenja.

Padala je kiša. Jedan od sluga sišao je s kišobranom. Biskup je izašao i naslonivši ruke polako i teško na granitnu ogradu pokrivenu mahovinom, popeo se stepenicama i ušao u toplu, osvijetljenu unutrašnjost.

Gospodar i Gospodarica Kuće čekali su ga u velikom praznom hodniku, gdje su plave, ukrasne, oslikane pločice prikazivale, s mnogo realističnih detalja, priče o idiličnom,

nestvarnom lovu, s lovcima i jelenima, šumarcima i pticama. Nakon uobičajenih pozdrava, sve troje se uputilo prema dnevnoj sobi. Razgovori su se u dnevnoj sobi prekinuli, a gosti su ustali kako bi došli razgovarati s Biskupom.

No nisu se ni dovršili pozdravljati kada se vani začuo glasan tresak.

Nastupio je kratak trenutak konfuzije. Ljudi su potrčali prema prozorima i vidjeli kako je u osvijetljenom dvorištu veliki, raskošni, crni automobil udario u lijevi stup kapije.

To je izazvalo veliku senzaciju. Bilo je usklika i pitanja. Svi su bili mišljenja da je automobil sigurno proklizao u blatu i govorili su:

„Treba vidjeti je li netko ozlijeđen.”

Ali prednja vrata automobila naglo su se otvorila i izašao je vozač koji je otvorio stražnja vrata.

Kroz stražnja vrata izašao je visok, uspravan muškarac, važna lica, tamnog kaputa i šešira zavinutog oboda.

Kiša je padala sve jače i jače, ali čovjek je, bez žurbe i bez oklijevanja, pogledao ispred sebe i polako prešao preko dvorišta, kao da ga kiša ne moći.

Sluga s kišobranom već je trčao niz stepenice, a Gospodar Kuće je jurio prema ulazu.

I njegova je ruka, čim je na vratima vidio obris nepoznatog lika, učinila široku gestu dobrodošlice.

Stranac je rekao svoje ime. Ime koje se rado čulo. Bilo je to ime iznimno važnog čovjeka.

„Auto mi je proklizao na cesti“, rekao je Vrlo Važan Čovjek, „i udario u vašu kapiju.”

Gospodar Kuće je odmah naredio da se nezgoda riješi. Naložio je da se automobil unese u dvorište i da se pozove automehaničarska radionica u obližnjem gradu kako bi došao mehaničar koji će popraviti štetu. Ali grad je bio udaljen više od pola sata te je zbog toga Vrlo Važan Čovjek pozvan na večeru.

Novi gost odmah je obradovao sve prisutne. Bio je visok, taman čovjek, više mršav nego debeo. Njegova starost bila je neodrediva, kao u poslovnih ljudi na vrhuncu njihove karijere. Nije bio star, ali izgledao je kao da nikada nije ni bio mlad.

„Jako je lijep”, promrmljala je rođakinja Ana rođakinji Mariani.

„Jako”, odgovorila je rođakinja Mariana.

Samo se sinu Gospodara Kuće novi gost nije svidio. Primijetio je da je čovjekova sjena bila ogromna i da je prekrivala stropove krećući se poput velike hobotnice. Ali to je bilo nešto što je samo dijete primjećivalo.

Kad ga je Vrlo Važan Čovjek pitao za ime, ozbiljno je odgovorio:

„Zovem se João.” A onda je pitao:

„Zašto je tvoja sjena tako velika?”

Gost nije odgovorio na djetetovo pitanje. Nasmijao se i pitao:

„Koliko imaš godina?”

„Devet.”

„Još si vrlo mlad.”

João je još jednom provjerio strop tražeći golemu sjenu. Zatim je ponovno pogledao muškarca i rekao:

„Ne sviđate mi se.”

Gost se opet nasmijao i rekao:

„Još si vrlo mlad. Kad odrasteš, možda bi mi mogao biti prijatelj.”

Prisustvo Vrlo Važnog Čovjeka učinilo je večeru posebno interesantnom. Bio je u središtu pozornosti i razgovora, a njegove smislene ideje imale su najbolji odjek. I kad se na kraju večere razgovor usredotočio na suvremene probleme, svi su ga zapanjeno slušali.

„Ovo je vrijeme”, rekao je Vrlo Važan Čovjek, „vrijeme krize, vrijeme u kojem prevladava materijalizam. Čak i na poljima, gdje bi trebala vladati samo duhovnost, stalno slušamo o materijalnim problemima. Shakespeare, Camões, Dante govorili su o problemima ljudske duše. Danas pjesnici raspravljaju o plaćama radnika i životnom standardu zemalja. Sada čovjek nije samo materija, on je i duh. A u naše se vrijeme gledaju samo materijalni problemi. To je vrijeme pobune. Muškarci to ne žele prihvatiti. Strpljenje i rezignacija riječi su koje su izgubile svoje značenje. Čovjek sadašnjice želi da kraljevstvo Božje bude na ovome svijetu. To je grijeh pobune. Sada je važno je da je taj duh prisutan u umjetnosti, književnosti,

znanosti, filozofiji i novinama. Ali najozbiljnije od svega, ono što je uistinu uzrok skandala, jest vidjeti da se duh materijalizma i pobune ne uvlači samo među katolike, već čak i među same svećenike.”

„Crkva”, rekao je Biskup, „ne može zanemarivati društvene probleme.”

„Istina, istina”, nastavio je Vrlo Važan Čovjek. „Dobro poznajem nauk Crkve. Crkva je u svijetu i ne može se ne brinuti o istom. Ali misija Crkve je transcendentna, na njoj je da vodi čovjeka do njegove vječne sudbine. ‚Dajte caru carevo, a Bogu Božje’ – bile su to Kristove riječi u okupiranoj zemlji. Na Crkvi nije da se obveže naći rješenje za materijalne probleme, rješenje koje je uvijek nesavršeno, kratkotrajno i sumnjivo.”

„Zapovijed milosrđa vrlo je jasna”, rekao je Biskup.

„Ali to se može protumačiti na mnogo načina”, nastavio je Vrlo Važan Čovjek. „I vjerujem da ga mnogi ljudi danas pogrešno tumače, milosrđe koje poznaju odnosi se samo na materijalno. Reklo bi se da čovjek živi samo od kruha. Pogledajte što se dogodilo sa svećenicima-radnicima. Ali čak i da ne odemo tako daleko, već među nama možemo vidjeti kršćane, pa čak i svećenike koji govore kao komunisti.”

„To je istina!” prekinuo ga je Gospodar Kuće, koji se sjetio Opata iz Varzima, ushićen smjerom u kojem je razgovor išao.

Ali Vrlo Važan Čovjek je već nastavio svoj govor:

„Sadašnjost polaže nadu isključivo u rješavanje materijalnih problema. Žalosno je to nadanje. Danas sam prisustvovao predstavi koja me ispunila sjetom. Jedna simbolična predstava. Prošao sam pored crkve pod nazivom crkva Gospe Nade. Lijepo je to djelo XVII. stoljeća. Međutim, sada je u ruševinama. Današnji katolici raspravljaju o stambenim problemima, a istovremeno dopuštaju da se Božja kuća ruši. Tome sam, Gospodine Biskupe, svjedočio danas u vašoj biskupiji.”

Biskup se zacrvenio poput krivca i odgovorio:

„Istina, istina. crkva Gospe Nade je u ruševinama. Vjerujte da je to jedna od mojih najvećih briga. Moram pronaći rješenje. Ali za to ću morati računati na pomoć onih koji mi stvarno mogu pomoći.”

„Točno, točno”, rekao je Vrlo Važan Čovjek. „Moramo pod svaku cijenu sačuvati baštinu prošlosti. U svijetu vlada nered. Ali ovdje, u našoj zemlji, red ipak uspijeva prevladati nered.”

„To je istina!” rekla je rođakinja Conceição.

Rođakinja Conceição sjedila je pokraj Vrlo Važnog Čovjeka.

Bila je zadivljena. Njezino je srce s oduševljenjem dočekivalo svaku njegovu riječ. Imala je šezdeset godina, bila je udovica i najveća zemljoposjednica u regiji. Njezina je pobožnost bila borbenog karaktera, ali njezino pravo Evanđelje bile su Dnevne Novine. Nije imala djece i bila je službeni organizator dobrotvornih zabava. Njezino se ime nalazilo na vrhu popisa svih dobrotvornih organizacija. Bila je i predsjednica radionica pletenja.

Dobrotvorke te radionice sastajale su se jednom tjedno u kući rođakinje Conceição i dok su razgovarale o drugima i izrađivale pletiva za siromahe, popodne im je teklo lagano, a bilo bi prekinuto tek čajem, toliko bogatim da je mogao prehranjivati devetero izglednije djece Pedra da Serre tjedan dana.

Rođakinja Conceição počela je objašnjavati Vrlo Važnom Čovjeku što je transcendentna radionica pletenja. Vrlo Važni Čovjek je odobravao. Razgovor je bio ugodan.

Gospodar Kuće bio je sretan. Govor novog gosta išao mu je u korist.

Riječi koje je gost rekao bile su upravo riječi koje je u tom trenutku trebao čuti; sada više nije oklijevao, sumnjao, niti imao dvojbi. Donio je odluku: zamolit će Biskupa na kraju večere da Opat iz Varzima premjesti u drugu župu.

I zadovoljan, mirne duše, uma oslobođenog nesigurnosti, sretno je pogledao uokolo.

Vinova loza gorjela je na štednjaku, električno svjetlo pričvršćeno na okvire osvjetljavalo je jarebice, grožđe i limune mrtve prirode, svijeće su blistale na stolu, a mrak se uvijao u visoke uglove stropa. Gospodar Kuće je volio biti za stolom s gostima. Ništa mu nije bilo draže nego nahraniti one koji nisu gladni. Osjećao je da vlada nad posuđem i gostima. I nikada se nije osjećao tako sretno kao toga dana. Teško srebrno posuđe bilo je čvrsto. Njegovo kraljevstvo bilo je čvrsto. Opat iz Varzima bio je tek siromašna sjena, duh izgubljen među prošnjacima i kamenjem, nestvaran i apstraktan kao ideja koja nije s ovoga svijeta.

Večera se bližila kraju. Razgovor je sada bio općenit i srednjeg tona. Sluge su puno obilazile stol.

Pomalo omamljen brzinom izgovorenih riječi, Biskup je pogledao prigušeno svjetlo na stropu. Zatim je spustio pogled i vidio kruh i vino kako stoje na stolu ispred njega.

Nakon večere, Gospodar Kuće je odveo Biskupa i Vrlo Važnog Čovjeka u jednu malu prostoriju, gdje su njih trojica sjedili i pili kavu.

Vrlo Važan Čovjek je ponovno razgovarao o crkvi Gospe Nade. Biskup je rekao da je crkvu sagradio predak Gospodara Kuće i izložio problem s krovom. Vrlo Važan Čovjek je odmah ponudio pedeset tisuća eskuda, a Gospodar Kuće ostalih pedeset tisuća. Tada je Gospodar Kuće objasnio Biskupu problem Župnika iz Varzima. Vrlo Važan Čovjek je podržao razloge Gospodara Kuće. Biskup se složio da je stav novog svećenika prema domaćinu bio nepromišljen. Gospodar Kuće je nastavio s optuživanjem, a Vrlo Važan Čovjek je nastavio s argumentiranjem. Biskup je obećao da će seoskog svećenika premjestiti na drugo mjesto.

Gospodar Kuće je predao jedan ček, a Vrlo Važan Čovjek drugi ček.

Opat iz Varzima bijaše prodan za jedan krov.

Nitko nije razgovarao o zamjeni ni prodaji. Nitko nije izrekao te potresne riječi. Ali kad su njih trojica ustali i zajedno s ostalim gostima otišli u dnevnu sobu, Biskupov je duh bio opterećen i uznemiren. Bio je poput čovjeka koji, uključen u posao koji ne razumije dobro i kojeg je vješti pravnik uvjerio, kupuje ono što ne želi kupiti i prodaje ono što ne želi prodati.

I Bogu na nebu bilo je žao tog Biskupa jer je bio sam i izgubljen i nije se znao boriti protiv vještih govora svjetovnih gospodara.

II

Sat na zidu otkucao je deset sati, a jedan je siromah dvaput pokucao na kuhinjska vrata.

Vrata je otvorila kuharica Gertrudes. Pogledala je bezvoljno u čovjeka. Nije ga poznavala, ali nije bilo ni potrebe pitati ga tko je: bio je još jedan siromah.

Kuharica mu je željela reći da je došao prekasno. Večera joj je zadala puno posla i još je trebala oprati suđe i očistiti kuhinju. Ali imala je zapovijed da nahrani svakog siromaha koji pokuca na vrata dok u kući gori svjetlo.

Stoga je rekala:

„Uđite.”

I dodala je:

„Ne prljajte pod.”

Zahtjev koji je bilo nemoguće zadovoljiti. Iz prosjakovih natopljenih dronjaka kapala je voda. Na podnoj opeci, njegove su bosc noge bile mokre i prekrivene blatom.

„Dobra večer”, rekao je čovjek.

„Dobra večer”, odgovorila je Joana, starija sluškinja.

Joana je sjedila kraj vatre. Imala je crni šal na leđima, a oči su joj bile prozirno plave, kao da ih je vrijeme izbljedjelo.

Gertrudes nije odgovorila na pozdrave. Primjetno je gledala u vodu koja je kapala s prosjačkih dronjaka.

„Dođi se osušiti ovdje kraj vatre”, rekla je Joana.

Bijesna, Gertrudes se okrenula staroj sluškinji.

„Zar ne vidiš da će zaprljati cijelu kuhinju, da će mi čitav pod napuniti otiscima blata?”

Tada se okrenula prema muškarcu, pokazala prstom na klupu ispred kamenog stola za siromašne i rekla:

„Tvoje mjesto je tamo.”

Čovjek se uputio do mjesta koje je kuharica pokazala. Svaki njegov korak ostajao je oslikan na podnoj opeci.

Gertrudes je oprezno pogledala srebrno posuđe i pribor za jelo koji su bili nagomilani na ružičastoj kamenoj klupi. Tada, vidjevši da postoji dovoljna udaljenost između prosjaka i srebrnine, rekla je:

„Sjedni.”

Čovjek je sjeo, a ona je dodala:

„Zagriyat ću ti juhu.”

Uzela je veliki lonac koji je stajao sa strane i stavila ga na štednjak.

Zatim je odsjekla komad kruha, napunila čašu vinom i postavila kruh i vino pred čovjeka.

Tada je prosjak rekao:

„Moram razgovarati s Gospodarom Kuće.”

„Milostinja je subotom”, reče Gertrudes.

„Ali ja moram razgovarati s Gospodarom Kuće još danas”, odgovorio je čovjek.

„Danas nije subota. A osim toga što nije subota, kasno je. A osim toga što je kasno, imamo i goste. Danas ovdje imamo Biskupa, a osim Biskupa imamo još važniju osobu od Biskupa.

„Ali ja moram još večeras razgovarati s Gospodarom Kuće. Važno je.”

„Važne stvari su za važne ljude”, odgovori Gertrudes. „Imaj razumijevanja, čovječe. Ti želiš da Gospodar Kuće sada dođe ovamo razgovarati s tobom? Nemoj to ni pomišljati!”

Vani se činilo kao da se oluja pojačava.

Vrata hodnika su se otvorila i ušli su sluga i servirka. Sluga je donio pladanj sa šalicama za kavu, a servirka pladanj s čašama.

„Dobra večer”, rekao je čovjek.

„Dobra večer”, odgovorili su oni.

Odložili su pladnjeve i kuharica je odmah počela prati čaše.

„Pa”, rekao je sluga gledajući u siromaha „danas imamo mnogo posjetitelja. Goste u dnevnoj sobi i goste u kuhinji.”

Čovjek je ustao, zakoračio prema sluzi i rekao:

„Slušaj...”

„Ne miči se s mjesta”, rekla je kuharica. „Zaprljat ćeš mi cijelu kuhinju.”

Čovjek je ostao tamo gdje je bio, ali, okrenut prema sluzi, nastavio je:

„Slušajte, molim vas, slušajte! Moram razgovarati s Gospodarom Kuće. Idite do dnevne sobe i zamolite ga da dođe ovamo.”

„Ja sam mu već rekla”, objasnila je Gertrudes sluzi, „da danas nije subota i da imamo goste, ali on ne može shvatiti tako jednostavnu stvar.”

„Čovječe”, reče sluga, prilazeći siromahu, „jesi li ikad vidio da gospodar ostavlja svoje goste u dnevnoj sobi kako bi došao u kuhinju razgovarati s prosjakom? Budi strpljiv, ne može tako. Svijet je takav kakav jest. Moramo imati strpljenja.”

Muškarac se okrenuo prema servirki i upitao:

„Slušajte, molim vas, pođite gore i recite Gospodaru Kuće da moram još danas razgovarati s njim.”

„Naređeno mi je da mu nikada ne prenosim poruke kad ima posjetitelje. Svaka stvar ima svoje vrijeme i mjesto.”

U daljini je počelo grmjeti.

Gertrudes je uzela tanjur iz ormarića, umočila kutlaču u lonac i natočila juhu u tanjur.

Tada je prišla stolu siromaha, odložila tanjur i rekla čovjeku:

„Sjedni i jedi.”

Čovjek je umorno sjeo, ali nije počeo jesti.

Vrata hodnika ponovno su se otvorila i ušla je jedna od sobarica.

Bila je loše volje.

Čovjek je rekao:

„Dobra večer.”

Odgovorila je preko ramena i pitala konobaricu:

„Gdje si stavila ključeve ormara za odjeću?”

„Ostali su u sobi za glačanje”, odgovorila je druga sluškinja.

Sobarica je uzdahnula, sjela na klupu i promrmljala:

„Tako je kasno, a i dalje dobivam zadatke.”

„Što je bilo?”, upita kuharica.

„Bilo je to da su pozvali novog gosta, gospodina Vrlo Važnog Čovjeka, da ovdje prespava. I u ovo doba noći još moram ići urediti sobu i napraviti krevet.”

„Zaista mora da je važna osoba”, komentirala je Gertrudes.

„Vidi se da jest”, reče sobarica. „Kad priča, doima se kao gospodar svega.”

„Slušajte, molim vas”, rekao je siromah, ustao i zakoračio prema sobarici.

Ali kuharica ga je ponovno prekinula.

„Ostani tu gdje jesi, nemoj dodatno prljati kuhinju.”

Zatim se okrenula prema sobarici i opet objasnila:

„Želi razgovarati s Gospodarom Kuće, danas, sada. Već sam mu objasnila da je to nemoguće, ali ne shvaća.”

„Slušajte!” rekao je muškarac okrenut prema sobarici. „Poslušajte uslugu koju vas molim da učinite: otiđite pozvati Gospodara Kuće.”

„Sobarica sam, nemam dopuštenje da odlazim u dnevnu sobu prenositi poruke. Nije na meni.”

Činilo se da je grmljavinska oluja sada blizu. Na prozorima je sijevnula munja plave boje, a grmljavina je odjeknula pored planine. Svi su se prekrížili.

„Jao siromašnima!”, rekla je stara Joana sa svog mjesta. „Uvijek postoji razlog da im se kaže ne. Siromašni su gladni i hladno im je, ali prije svega su sami. Da sam mlađa, pošla bih gore i zamolila bih Gospodara Kuće, ali stara sam i ne mogu se više penjati stepenicama.”

„Da ste tamo, nitko ne bi obraćao pažnju”, odvratila je grubo je Gertrudes.

I okrenuta prema čovjeku nastavila je:

„Prestani više pitati. Vidiš da ti nitko ne udovoljava.”

Nova je munja zabljesnula i osvijetlila bijesni i preobraženi vrt, a onda se začula grmljavina koja je zatresla kuću do temelja.

Električna struja se ugasila. Sluge su se blagoslivljale u tami u kojoj je svijetlio samo žar vatre.

Gertrudes je brzo kresnula šibicu i zapalila dvije svijeće.

„Daj mi jednu”, reče sluga, „moram brzo gore upaliti svijećnjake.”

Kuharica mu je dala jednu svijeću, a sluga je otišao praćen sluškinjom i sobaricom.

Gertrudes je iz ormara izvadila mali svijećnjak u koji je stavila svijeću. Zatim je svijećnjak stavila na veliki stol usred kuhinje.

Kiša je neumorno udarala po staklima. Oluja je bila sve jača i jača. Plavi i munjevit krajolik pojavio bi se na prozorima i ubrzo nestao uvijen u tamu. Gromka grmljavina budila je beskraj.

„Sveta Barbaro, pomози nam!” rekla je stara Joana. „Olujni udar je nad nama.”

Gertrudes je otvorila ladicu.

„Što želiš?”, upita starica.

„Zapalit ću ružmarin. Kažu da je dobro”, odgovorila je kuharica.

Iz ladice je izvadila suhu granu i bacila je u vatru.

Ali bljesak munje opet je pojurio kroz prozore i grmljavina je opet zatresla kuću.

„Pomolimo se Blaženoj Djevici Mariji”, reče Joana.

„Ti moli, ja ne znam, to više nisu stvari mog vremena”, odgovori Gertrudes.

Tada se, u ritmu kiše i gromke grmljavine, Joanin glas uzdigao sa stražnje strane kuhinje, star, umoran i drhtav:

„Veliča duša moja Gospodina, klikće duh moj u Bogu, mome Spasitelju, što pogleda na neznatnost službenice svoje: odsad će me, evo, svi naraštaji zvati blaženom. Jer velika mi djela učini Svesilni, sveto je ime njegovo! Od koljena do koljena dobrota je njegova nad onima što se njega boje.”

Odjednom je Joana utihnula.

„Gotovo?”, upitala je Gertrudes.

„Ne, nije gotovo; ali stara sam, ostalo sam zaboravila.”

Međutim, iz drugog kuta kuhinje, podigao se glas čovjeka koji je sjedio za stolom za siromašne i nastavio:

„Iskaza snagu mišice svoje, rasprši oholice umišljene. Silne zbaci s prijestolja, a uzvisi nezatne. Gladne napuni dobrima, a bogate otpusti prazne.”

João, sin Gospodara Kuće, bio je u hodniku kad se svjetlo ugasilo. Tek je svima bio poželio laku noć i krenuo prema svojoj sobi.

Ostao je sam u mraku koji su presijecale munje.

Naslonjen na zid, vidio je kako iz tame izranja plavkasti, nepoznati, čudesni vrt. Ljepota, bezdan i buka oluje činili su ga neizvjesnim. Neko je vrijeme nepomično slušao. Onda se počeo bojati. Osjećao se kao da je usred oluje. Htio je pobjeći u dnevnu sobu, ali sjetio se goleme sjene Vrlo Važnog Čovjeka. I njegov je strah rastao. Nije se usudio ići u punom mraku ususret nepoznatom gostu. Prislonio se bliže zidu i povikao. Niz hodnik se pojavilo svjetlo.

Bio je to sluga António sa svijećama i dvjema sluškinjama. João im je otrčao u susret i krenuo za njima.

Sluge su ušle u smočnicu koja se nalazila pored blagovaonice.

António je zapalio dva velika svijećnjaka i rekao: „Ne pamtim ovakvo ne vrijeme.”

„A ja ne pamtim takvog jadnog prosjaka koji želi da ga Gospodar dođe posjetiti u kuhinju”, reče sluškinja.

„Što je bilo?” Upitao je João.

„Neki siromah je u kuhinji i želi da pozovemo tvog oca kako bi razgovarao s njime.”

„A zašto ga niste pozvali?”

„Jer za sve postoji vrijeme i mjesto.”

„A kakav je on?”

„Kao i ostali siromasi, kao ljudi iz Varzima.”

„Daj mi svijeću”, rekao je João, „želim ga ići vidjeti.”

Sobarica mu je dala svijećnjak s jednom svijećom i João je otišao.

Kad je otvorio kuhinjska vrata, vidio je siromaha, mladog, umornog lica kako sjedi za stolom. Bio je poput ljudi iz Varzima, baš kao što je rekla Júlia, sluškinja. João se činilo da ga poznaje već dugo.

Podignuvši svijeću, prišao je čovjeku i kad je došao do njega, tiho i polako je rekao:

„Dobra večer.”

„Dobra večer”, odgovori čovjek.

Na trenutak je zavladao tišina. Činilo se da se oluja povukla i prestala je padati kiša.

„Oluja je završila”, reklo je dijete.

„Završila je.”

„Jesi li ti čovjek koji je pitao da se pozove mog oca?”

„Ja sam.”

„Želiš li vidjeti mog oca?”

„Želim da tvoj otac vidi mene.”

„Kako se zoveš?”

„Reci svom ocu da me poslao iz Svećenik iz Varzima.”

João je ponovno šutke pogledao čovjeka. Podigao je malo svijeću da ga bolje vidi. Rekao je:

„Idem pozvati oca.”

Kad je João stigao na vrh stubišta, električno se svjetlo odjednom upalilo. Dječak je puhnuo u svijeću, odložio svijećnjak na stol i krenuo prema dnevnoj sobi.

Ušao je i podigao pogled, sjena Vrlo Važnog Čovjeka i dalje se penjala po zidovima i preplavila cijeli strop. Moglo bi se reći da je ona potpuno prevladavala tim sastankom.

A pored peći, uživajući u slatkoj toplini vinove loze, vlasnik krupne sjene razgovarao je s Biskupom i Gospodarom Kuće.

„Oče”, rekao je João, „u kuhinji je siromah koji želi razgovarati s vama.”

„Ne sada. Reci mu da dođe u subotu.”

„Ali to mora biti danas. Vrlo je važno.”

„Zašto je važno?”

João nije znao odgovoriti.

„Zašto ga ne odete vidjeti?”, upitao je Biskup Gospodara Kuće. „Siromašna osoba uvijek dolazi od Boga.”

„Čovjek koji je tamo dolje”, objasnio je João, „kaže da ga je poslao Svećenik iz Varzima.”

Gospodar Kuće je pocrvenio. Pogledao je sina i rekao izgovarajući riječi jasno i drsko:

„Reci mu da Svećenik iz Varzima već zna da ja siromašne primam samo subotom. Neka čovjek dođe u subotu.”

„Oče”, ponovno je pitao João, „dođite ga vidjeti sada.”

„Ne”, odgovorio je Gospodar.

João je napustio sobu i vratio se u kuhinju.

Na trenutak je šutke pogledao siromaha.

Kiša je prestala. Čula se samo buka koju je radila Gertrudes perući lonce. Joana je iz kuta gledala u vatru odsutnim i ugašenim pogledom.

Napokon je João rekao:

„Moj otac nije želio doći. Pitao sam, ali nije htio doći.”

„Hvala”, odgovorio je čovjek.

„Kada ću te opet vidjeti?”, upitao je João.

„Dođi me posjetiti u Varzim”, odgovori čovjek.

Tada je ustao, rekao laku noć i otišao. João ga je vidio kako nestaje u tami, dok je kroz otvorena vrata ulazio zelenkasti miris mokrog vrta.

Gertrudes je prišla stolu siromaha kako bi pokupila čašu, pribor za jelo i tanjur.

„Gledajte”, uzviknula je, „čovjek nije ni taknuo hranu!”

„Ah!” rekla je stara Joana, podigavši glavu kao da se iznenada probudila. „Ni Bog nije primio Kainove darove.”

„O čemu pričaš?”, upita kuhar.

„To je priča o postanku svijeta”, rekla je starica. „To je priča o sinovima Adama i Eve, koji su se zvali Kain i Abel. A Kain je ubio Abela, svoga brata.”

III

Pola sata kasnije Biskup se u svom automobilu vozio cestom, tužan i teške duše. Mislio je na Opata iz Varzima.

Gospodar Kuće i Vrlo Važan Čovjek zbunili su ga svojim dobrim manirima i logičnim argumentima. Bio je star. Više nije imao inteligencije ni snage za borbu. Bio je umoran od života. Njegovi su mu prijatelji bili neprijatelji; a neprijatelji su bili jači od njega. Um mu je bio zamagljen. Osjećao se usamljeno među ljudima i Bog mu se činio beskrajno skrivenim i tajnim. A put koji su farovi izvlačili iz tame, pust, među redovima golog drveća, prekriven blatom, ogoljen zimom, zamračen od noći, činio mu se samom slikom njegove duše.

Automobil je izašao iz planinskih zavoja i krenuo ravnom linijom.

U daljini su farovi osvijetlili lik koji je hodao uz rub ceste. Lik čovjeka koji je hodao sam.

Kad je automobil prošao pored njega, Biskup je rekao vozaču:

„Stani. Pokupimo ovog čovjeka.”

Biskup je spustio prozor i rekao prosjaku:

„Gdje ideš?”

Čovjek je prišao i odgovorio:

„Idem do kuće Svećenika iz Varzima.”

„Oh! Dolaziš iz Velike Kuće?”

„Dolazim.”

„Jesi li ti čovjek koji je tražio da porazgovara s Gospodarom?”

„Jesam.”

Biskup ga pogleda. Bio je čovjek poput mnogih drugih. Podsjećao je na ljude iz Varzima. Imao je blata po odjeći, a na licu mu se ocrtavala glad. Na njegovim je rukama bio znak strpljenja. Drevni znak strpljenja. I odjednom se starom Biskupu učinilo da sva napuštenost svijeta, sva patnja, sva samoća gledaju ravno u njega s lica tog čovjeka. Stvar u koju je teško izravno gledati.

Zbog toga je Biskup sagnuo glavu dok je govorio:

„Varzim je daleko i put do tamo je težak. Tlo se pretvorilo u blato, a poplava je gorske staze ispunila kamenjem. Pođi sa mnom i prenoći u mojoj kući.”

Prosjak nije odgovorio.

Biskup je podigao glavu, ali pred sobom je vidio samo noć.

„Čovječe, gdje si?“, dozvao ga je.

Ali nitko nije odgovorio.

Tada je stari prelat izašao iz svog automobila. Gledao je i slušao, na cesti i na poljima nije vidio nikakav lik. Nije čuo ni najmanji zvuk koraka. Poslao je vozača da traži prosjaka. Ali ni vozač ga nije pronašao. Biskupove su noge sada bile zakopane u blatu. Mjesec se pojavio među oblacima. Ali mjesečina je pokazivala samo prazno polje, s kojeg se nitko nije udaljavao. Tišina je bila akutna i neizvjesna.

Biskup je rukama prekrilo lice. Sada je pokušavao u sebi prepoznati čovjeka na kojeg je naišao. To je potrajalo neko vrijeme. Onda je otkrio lice i promrmljao:

„Ono što sam učinio mora se poništiti.”

Ponovno je ušao u automobil i rekao vozaču:

„Moramo se vratiti.”

Kad su stigli u Veliku Kuću, svjetla su još uvijek bila upaljena. Ali buka klaksona na kapiji, u te sitne sate, izazvala je veliku pomutnju.

Sluga je potrčao niz stepenice i došao otvoriti. Ključ se bolno zavrtio u bravi i željezna vrata zastenjale su u šarkama. Biskupov je automobil ušao, prešao preko dvorišta i zaustavio se ispred kamenih stepenica.

Znatiželjna da vidi tko to dolazi usred noći, Gospodarica je provirila između zavjesa kroz prozor.

„Opet je Biskup!” uzviknula je začuđena.

I otišla je upozoriti supruga.

Polako, polako, stari se Biskup penjao stubama. Penjao se teškim koracima, pogrbljenih leđa i drhtavom rukom naslonjenom na rukohvat od kamena i mahovine. Na sebi je imao blatne cipele.

Kad je stigao na vrh, na ulazu su ga čekali muž i žena.

Noćni sjaj činio je ukrasne, oslikane pločice još sjajnijima.

„Moram razgovarati s vama”, rekao je Biskup Gospodaru Kuće.

„Ovdje je hladno. Bolje je da uđemo u dnevnu sobu.”

U dnevnoj sobi stolice su izgledale ukočeno i zaprepašteno, a sjaj sitnih sati plutao je u zrcalima iznenada probuđenim svjetlošću. Biskup nije želio sjesti i stao je uz stol.

„Nema smisla sjesti, neću dugo, ono što moram reći, brzo se kaže.”

Ali nije znao kako započeti.

„Je li se nešto dogodilo?” pitao je Gospodar Kuće.

„Dogodilo se.”

Usljedila je nova tišina. Tada je Biskup polako rekao:

„Ne znam reći što sam vidio. Na današnji dan, noćas, optužen je pošten čovjek. Ali sam Bog postao mu je svjedok.”

„Ne razumijem”, rekao je Gospodar Kuće.

„Danas je ovdje optužen novi svećenik iz Varzima.”

„I Bog je sišao s neba da svjedoči za njega?”

„Tako je.”

„Oprostite, gospodine Biskupe, žao mi je što ne mogu u to povjerovati.”

Biskup je pogledao Gospodara Kuće, gospodara slika, srebrnine, polja, vinograda, borovih šuma i planine. I vidio je to da sve stvari koje je čovjek posjedovao kao da su stvorile oko njega debeli zid koji ga je odvajao od stvarnosti. Bio je zatvoren u sigurnost svojih prava.

I Biskup je potišteno odgovorio:

„Znam da ne možete vjerovati.”

Zatim je polako nastavio:

„Svećenik iz Varzima nije bio samo optužen. Bio je i prodan. Prodan u zamjenu za krov jedne crkve. Crkve Gospe Nade.”

Gospodar Kuće jedva da je vjerovao riječima koje je čuo. Jer nije imao namjeru priznati. Kao da je odavno izgubio ili odbacio mogućnost prepoznavanja sebe. Zato je odgovorio kao iz topa, prigušujući svoj bijes:

„Ne razumijem zašto ste rekli prodan. Nije bilo nikakve prodaje. Dao sam milostinju i uputio, u skladu sa svojom savjesti, jedan zahtjev.”

„Ali sam ja”, odgovori Biskup, gorko priznajući, „obećao da ću novog svećenika premjestiti na drugo mjesto. Dao sam obećanje i primio novac. Ne mogu održati obećanje i želim vratiti novac onima koji su mi ga dali.”

A naborana ruka stavi dva čeka na stol.

Gospodar Kuće je na tu gestu gledao s mješavinom bijesa, strahopoštovanja i ogorčenja. Biskup, taj uglađeni prelat, iznevjerio je pravila igre. Na pravila pristojnog ophođenja odgovarao je problemima savjesti. Optužio je njega, Gospodara Kuće, da se bavi mračnim i mutnim poslovima. Optužio ga je jasnim, nedvojbenim riječima. Nije se čak ni izrazio inidirektno ili se koristio aluzijama. I duboko u duši Gospodar Kuće je imao veliku želju primiti novac i Biskupu dati drski odgovor. Ali sjetio se da nije prikladno imati razmirice s Biskupom, sjetio se njegove slave, njegovog ugleda i dobrog ophođenja koje je stekao kao dijete. Zato se suzdržao i pomalo pompozno rekao:

„Ne razumijem. Novac koji sam dao nema nikakve veze sa Svećenikom iz Varzima. To su dva potpuno različita pitanja. Vaša Prečasna Ekselencija pravi nesretnu zbrku. Dao sam milostinju i nikada ne primam natrag ono što dajem. Ali ovo pitanje ne možemo riješiti samo nas dvoje. Moramo znati i koje je mišljenje mog gosta.”

Gospodar Kuće je dotaknuo slugu i poslao ga da pozove Vrlo Važnog Čovjeka.

Ali sluga António uzalud je lutao kućom. Vrlo Važan Čovjek, neočekivani gost večeri, je nestao. Nije bio ni u spavaćoj sobi ni u ostalim sobama, ni na stepenicama, ni u hodnicima. Nestali su i njegov automobil i vozač, a čak je i trag kotača njegovog automobila nestao na mokrom šljunku u dvorištu.

Ta je vijest uznemirila Gospodara Kuće. Ostavio je ženu u dnevnoj sobi da pravi Biskupu društvo te je on sam otišao, slijeđen svim slugama, pretražiti kuću i vrtove. Popeli su se na tavan, spustili u podrum, zavirili u bunar, António je provirio iza zavjesa; Mariana, sobarica, provirila je ispod kreveta. Gospodar Kuće je vrebao iza grmlja. Ali nestali se nije pojavio.

Nakon završetka potrage, Biskup, Gospodar Kuće i Gospodarica Kuće, sluga António, servirka Júlia, i sobarica Mariana, okupljeni u čudu, stali su u krug u dnevnoj sobi komentirajući što se dogodilo.

Gospodar Kuće se ispričao Biskupu zbog bizarne situacije. Nije postojalo logično objašnjenje. Teška malaksalost osjetila se u zraku. Gospodarica Kuće bi zadrhtala kad bi drva zapucketala, a vani su sjene vrta poprimile sumnjičav izgled.

Na kraju je Biskup progovorio:

„Kasno je. Sutra ćemo biti pametniji. Vaš gost će se sigurno pojaviti ili će vam se javiti. Ja idem. Ostavljam vam ovdje ta dva čeka.”

Ali kad su pogledali stol, vidjeli su samo jedan ček. Bio je to ček Gospodara Kuće. Drugi, ček Vrlo Važnog Čovjeka, je nestao.

Prisutni su se pogledavali uznemireno. Ruke i oči nervozno su lutale sobom u potrazi za malim papirom.

„Pogledaj ispod stola”, reče Gospodarica Kuće slugi.

António se sagnuo na sve četiri i zaronio ispod crvenog svilenog stolnjaka koji je prekrivao stol. Nakon nekoliko trenutaka, s pokretom starog fotografa koji je vadio glavu ispod platna fotoaparata, ponovno se pojavio i rekao:

„Nema ga.”

„Je li ček bio na ime ili na donositelja?” upitao je Gospodar Kuće Biskupa.

„Ne znam, nisam pogledao”, priznao je zbunjeno Biskup.

Zbunjenost je rasla.

„Moram upozoriti banku”, rekao je Gospodar Kuće. „Je li Vaša Prečasna Ekselencija vidjela o kojoj se banci radi?” Situacija se dodatno komplicirala.

No Biskup je sada bio već jako umoran od svjetovnih poslova.

„Prepustit ću stvar vama”, rekao je Gospodaru Kuće. „Noć će dati savjet. A sutrašnji dan bi trebao dati neko pojašnjenje. Ja sad idem.”

Ponovno se oprostio i otišao.

Nakon što je Biskup otišao, Gospodar Kuće je posluzi naredio potragu za čekom. Podignuti su sagovi, jastuci sa kauča, časopisi sa stola. Ali nakon pola sata čeka i dalje nije bilo.

Napokon, Gospodar Kuće reče slugama:

„Idem leći. Nastavite tražiti, nije moguće da je ček nestao. Laku noć.”

Otišao je, a António, Júlia i Mariana pogledali su se obeshrabreno.

„Vi tražite ovdje, ja ću pregledati hodnike. Možda je ček odletio s propuhom”, rekao je sluga António.

„Ili ga je možda Đavao odnio!” rekla je sluškinja Júlia.

António je beznadno bacio pogled na pod hodnika i otišao u kuhinju olakšati si dušu razgovorom s Gertrudes.

„Ali, na kraju krajeva”, upitala je kuharica, „tko je uopće bio taj vrlo važan čovjek?”

„Ne znam”, odgovorio je sluga, „samo znam da se čini kao da je Đavao ušao u ovu kuću. Tko zna!” Rekla je stara Joana, skrenuvši umorni pogled prema vatri. „Tko zna! Možda je stvarno bio Đavao! U današnje vrijeme, sve je moguće.”

„U današnje vrijeme”, rekla je kuharica, „više nema Boga ni Đavla. Postoje samo siromašni i bogati. I spašavaj se tko može.”

I uzevši krpu, Gertrudes je obrisala prosjakove otiske stopala na ciglenom podu.

2. Tradução do conto Retrato de Mónica

MÓNICIN PORTRET

Mónica je toliko izvanredna osoba da istodobno uspijeva biti dobra majka svojoj obitelji, biti jako otmjena, biti voditeljica „Međunarodne lige beskorisnih žena“, pomagati suprugu oko posla, svako jutro vježbati, biti točna, imati puno prijatelja, organizirati mnogo večera, prisustvovati mnogim večerama, ne pušiti, ne stariti, voljeti sve ljude, voljeti sebe, o svima govoriti dobro, da svi govore dobro o njoj, skupljati žlice iz XVII. stoljeća, igrati golf, kasno leći, rano ustati, jesti jogurt, baviti se jogom, uživati u apstraktnom slikarstvu, biti član svih glazbenih društava, biti uvijek zabavna, biti dobar primjer vrlina, biti vrlo uspješna i vrlo ozbiljna. U životu sam upoznala mnoge ljude poput Mónica. Ali, oni su samo njena karikatura. Uvijek zaborave ili na jogu ili na apstraktno slikarstvo. Iza svega toga stoji težak i neprekidan rad te rigorozna i konstantna disciplina. Može se reći da Mónica radi od jutra do mraka.

Uistinu, da bi postigla sav uspjeh i svu slavnu imovinu kojom raspolaže, Mónica se morala odreći tri stvari: poezije, ljubavi i svetosti.

Poezija se nudi svakoj osobi samo jednom, a posljedica njezina odbacivanja je trajna. Ljubav se rijetko nudi i onaj koji je nekoliko puta odbaci, kasnije ju više ne pronalazi. Ali svetost se nam se nudi svaki dan iznova i zato su oni koji se odriču svetosti prisiljeni ponavljati to poricanje iz dana u dan.

To prisiljava Mónicu da se drži stroge discipline. Kao što se kaže u cirkusu, „svako gubljenje koncentracije trapezista može koštati glave“. Mónica nikad ne podlegne distrakcijama. Sve su joj haljine pomno odabrane i od svakog prijatelja ima neke koristi. Kao precizni instrument mjeri stupanj korisnosti svih situacija i svakog čovjeka. I poput dobro istreniranog konja, preskače sve zapreke a da ih ni ne dodirne i oslobađa si sve puteve. Zato joj i ide sve dobro, čak i ono što joj je odbojno.

Mónicine večere također uvijek jako dobro proteknu. Svako je mjesto dobra prilika za posao. Hrana je izvrsna i u razgovoru se svi uvijek slažu, jer Mónica nikad ne poziva ljude koji mogu imati neprikladna mišljenja. Ona stavlja svoju inteligenciju u službu gluposti. Ili, točnije, njezina inteligencija proizlazi iz tuđe gluposti. To je oblik inteligencije koji jamči dominaciju. Zbog toga je Mónicino kraljevstvo čvrsto i veliko.

Bliska je s mandarinima i bankarima i također s manikirima, blagajnicima i frizerima. Kad stigne u salon ili trgovinu, uvijek govori glasnije kako bi svi shvatili da je stigla. I dolijeću manikiri i blagajnici. Gdje god ona došla to je uvijek veliki događaj. Kad je na plaži i samo sunce se uznemiri.

Mónicin muž je jedan sirotan kojeg je Mónica pretvorila u iznimno važnog čovjeka. Od tog dosadnog supruga Mónica je izvukla maksimum. Ona mu pomaže, savjetuje ga, upravlja njime. Kad ga imenuju upraviteljem nečega, zapravo imenuju Monicu. Oni nisu muž i žena. Oni nisu supružnici. Zapravo su dva partnera koja rade na uspjehu iste tvrtke. Ugovor koji ih ujedinjuje neraskidiv je, jer razvod upropaštava svjetovne stvari. Poslovni svijet je dobro promišljen.

Zato se Mónica, odrekavši svetosti, sa velikim žarom posvećuje djelima milosrđa. Šije pletene kapute za djecu koju upravo njezini prijatelji osuđuju na glad. Ponekad, kad su kaputi ispleteni/sašiveni, djeca već umru od gladi. Ali život ide dalje. A i Mónicin uspjeh. Svake godine izgleda sve mlađe. Bijeda, poniženje i propast ne dodiruju čak ni rub njezinih haljina. Između nje i poniženih i ranjenih nema ništa zajedničko.

I zato je Mónica u najboljim odnosima s Knezom ovoga svijeta. Ona mu je odana podrška, glas njegovih vrlina, štovateljica njegovih šutnji i govora. Štovateljica njegovih djela, koji su joj uvijek na usluzi, štovateljica njegovog duha, kojemu ona služi.

Može se reći da je u svakoj zgradi izgrađenoj u to vrijeme uvijek nalazi bar jedan kamen koji je donijela Mónica.

Mónicu nisam vidjela već nekoliko mjeseci. Rekli su mi da je nedavno, na nekoj zabavi, dugo razgovarala s Knezom ovoga svijeta. Jako su prisno razgovarali. U tome, naravno, nema ništa loše. Svi znaju da je Mónica vrlo ozbiljna. Svi znaju da je Knez ovoga svijeta strog i čedan čovjek.

Ne spaja ih želja za ljubavlju. Ono što ih spaja je upravo želja bez ljubavi.

I prirodno je da javno pokaže zahvalnost na Mónici. Svi znamo da mu je ona najveća podrška; najčvršći temelj njegove moći.

3. Sobre a autora e o livro

Sophia de Mello Breyner Andresen nasceu no dia 6 de novembro de 1919 no Porto no seio de uma família semi-burguesa e semi- aristocrática portuguesa. As suas raízes dinamarquesas vêm do lado de seu pai, de onde o sobrenome Andresen e foi criada de acordo com os respectivos princípios católicos. Por outro lado, as suas raízes aristocráticas procedem do lado materno da família.

Sophia passou a infância e a primeira juventude entre o Porto e Lisboa e estudou na Faculdade de Filologia entre 1940 e 1942, mas nunca concluiu esses estudos. Durante este período, interessou-se pela mitologia grega, que foi fonte de vários motivos e temas que permeiam a sua prosa e obras poéticas, nomeadamente, figuras históricas e mitológicas, bem como lugares e outros motivos diversos.

Casou-se em 1946 com o famoso jornalista e político Francisco Sousa Tavares, grande defensor da Europa Unida e por quem se mudou definitivamente para Lisboa. Francisco incentivou-a a escrever sobre questões sociais e éticas, já que ele sempre foi muito ativo no campo da política. Entusiasmada pelo engajamento político do marido, ainda jovem começou a formar uma opinião negativa sobre o regime de Salazar. Dedica-se, então, a escrever poesias condenatórias. A sua obra *Livro Sexto*, publicada em 1962, foi o ponto culminante deste tipo de criação literária. Em 1964 recebeu o Grande Prémio de Poesia da Sociedade Portuguesa de Escritores. Após a revolução de 25 de abril de 1974, dada a sua atividade contra o regime ditatorial salazarista, foi eleita deputada à Assembleia Constituinte pelas listas do Partido Socialista e foi muito ativa na elaboração da Constituição do seu país, procurando promover a Revolução Cultural.

Teve com Francisco Sousa Tavares cinco filhos e foram eles que a motivaram a começar a escrever literatura infantil. Com exceção da poesia, foco de sua expressão artística, ela também escreveu contos, peças de teatro, artigos diversos e ensaios. Algumas das suas obras mais famosas são *Poesia (1944)*, *O Dia do Mar (1947)*, *Coral (1951)*, *No Tempo Dividido (1954)*, *Mar Novo (1958)*, *O Cristo Cigano (1962)*, *Geografia (1967)*, *Grades (1970)*, *11 Poemas (1971)*, *Dual (1972)*, *Antologia (1975)*, *O Nome das Coisas (1977)*, *Navegações(1977)*, *Ilhas (1989)*, *Musa (1994)*, *Signo (1994)*, *O Búzio de Cós (1997)*, *Mar (2001)*, *Primeiro Livro de Poesia (1999)*, *Orpheu e Eurydice (2001)*, *Contos Exemplares (1962)*, *Histórias da Terra e do*

Mar (1984), *A Menina do Mar* (1958), *A Fada Oriana* (1958), *Noite de Natal* (1959), *O Cavaleiro da Dinamarca* (1964), *O Rapaz de Bronze* (1968), *A Floresta* (1968) e *A Arvore* (1985). Traduziu também vários autores para o português, dos quais se destacam Shakespeare, Paula Claudel, Eurípides e Dante, e pela tradução do Purgatório de Dante recebeu uma medalha do governo italiano. Além disso, é vencedora de inúmeros outros prêmios como: Prémio Camões, Prémio Teixeira de Pascoaes, Prémio Rainha Sofia de Poesia Iberoamericana e Prémio Max Jacob Étranger.

Morreu aos 84 anos em Lisboa e foi sepultada no Cemitério de Carnide, mas em 2014 a Assembleia da República decidiu enterrar os seus restos mortais no Panteão Nacional português para a honrar.

A sua obra *Contos Exemplares*, publicada pela primeira vez na década de 60, é uma colectânea de sete contos curtos: *O Jantar do Bispo*, *A Viagem*, *Retrato de Mônica*, *Praia*, *Homero e O Homem* e *Os Três Reis do Oriente* que representam segundo Rocha (1978:11) parábolas com um valor simbólico, valores que devem modificar a sociedade para que a situação social global tenda a melhorar.

Os principais temas da obra relacionam-se com a justiça que para a autora representa por um lado, um sentido de equilíbrio e harmonia geral, e por outro lado, coincide parcialmente com o divino. (Rocha, 1978:19-21). Os outros temas abordados pela autora relacionam-se com a desigualdade e injustiças sociais expressas pela utilização de alegorias, simbolismos, mas também pela descrição explícita do papel social dos protagonistas.

O conto *Jantar do Bispo* segundo Rocha (2001:79) tem um carácter parabólico e veicula uma mensagem moral e religiosa. Mais precisamente, trata-se de uma luta entre o bem e o mal que é dividida em três partes, onde cada parte representa uma das suas fases. Na primeira parte, o Bispo, durante o jantar, cede à tentação e concorda em mudar o Padre de Varzim que incomoda muito o Dono da Casa para ter um benefício financeiro, ou seja, para a reparação do teto da igreja. Na segunda parte do conto aparece um mendigo que representa, por um lado, a voz da razão do Bispo, mas também a voz divina e o Bispo apercebe-se de que tinha errado. Na terceira parte do conto o Bispo resiste à tentação do Homem Importantíssimo recusando-se a sacrificar outro ser pela obtenção de um lucro material (Idem).

Conforme Décio (1966:205) o simbologismo é bem evidente neste conto. Os personagens principais não têm nome, são intitulados de acordo com o papel que desempenham na sociedade: O Dono da Casa é o representante da camada social rica de Portugal, o Bispo

representa o alto clero ao contrário do Padre de Varzim, que está numa posição inferior. O simbolismo religioso é também notável nos personagens do Homem Importantíssimo, isto é, o diabo que tenta persuadir o Bispo a vender o Padre de Varzim „por um tecto“ e o mendigo que representa a voz da razão e do bem divino. Só os personagens secundários, os criados e os familiares do Dono da Casa têm nomes próprios.

Por outro lado, no conto *Retrato de Mónica* a autora dá-nos a imagem duma pessoa que não sucumbe à tentação do diabo, mas que se torna sua partidária fiel. Neste conto, Mónica, uma mulher pertencente à alta sociedade é retratada ironicamente e às vezes com um tom negativo pois as suas atitudes e qualidades são exageradas a tal ponto que não soam realistas. Mónica alcançou grande sucesso em todas as áreas desistindo de uma trindade dos mais altos valores humanos, ou seja, a humanidade, a caridade e o amor, tudo para atingir riqueza. Como já mencionado, representa uma partidária do Príncipe deste Mundo que, de facto, pelo seu nome tirado da Bíblia representa o diabo e simbolicamente o mal em geral.

Este conto não representa uma luta entre o bem e o mal como no *Jantar do Bispo*, mas mostra como o mal pode estar escondido mesmo em seres aparentemente perfeitos.

Como sugerem vários autores, se olharmos para o contexto histórico, existe a possibilidade de Mónica ser, na verdade, Cecília Supico Pinto, esposa de Luís Supico Pinto que foi conselheiro de Salazar. Ademais, como nos explica Clara Rocha (2001: 73), Cecília Supico Pinto, também conhecida como Cilinha, fundou o Movimento Nacional Feminino (MNF), que apoiou o governo e a propaganda de Salazar e organizou inúmeras campanhas, jantares e confraternizações para arrecadar dinheiro. Pagoto (2013: 1) traça uma ligação entre a relação que existia entre Cecília e Salazar- ela era, por exemplo, a única mulher autorizada a fumar na sua frente e cuja opinião era respeitada- e a relação de Mónica e o Príncipe deste Mundo, que não é baseada no amor mas sim em comuns interesses mundanos. Como explica Clara Rocha (1978: 34), a relação entre Mónica e o Príncipe deste mundo é a representação mais realista de uma relação harmoniosa que realmente reflete o verdadeiro estado da sociedade e a harmonia entre a classe dominante e a ditadura.

4. Introdução à análise

A história da tradução remonta a um tempo muito distante, pois acredita-se que as traduções mais antigas datem dos tempos da Mesopotâmia, como por exemplo a Epopéia de Gilgamesh, que foi traduzida para as línguas do sudoeste da Ásia, por volta de 2000 aC.

Embora as traduções tenham surgido na antiguidade, a teoria da tradução, enquanto disciplina científica só começou a ser estudada e sistematizada a partir da década de 1950 (Pavlović, 2015: 13).

Ao longo da história houve diferentes abordagens da disciplina da tradução. Pavlović (2015: 21-23) propõe uma classificação da tradutologia conforme seis paradigmas: o paradigma da equivalência, o paradigma funcionalista, o paradigma descritivo, o paradigma crítico, o paradigma cognitivo e o paradigma de localização.

Dentro do paradigma da equivalência, o foco do estudo é a tradução como texto. Ao estudar a tradução os apoiantes deste paradigma baseiam-se nas áreas afins como a linguística e os seus vários ramos: semântica, análise contrastiva, análise do discurso, linguística textual, pragmalinguística e sociolinguística. Os tópicos abordados são inconsistências entre sistemas de linguagem, correspondência formal e equivalência de tradução, tipos de equivalência, mudanças e, o mais importante neste trabalho, os procedimentos, cuja classificação será usada para explicar a tradução dos contos selecionados.

São vários os autores que contam com diferentes ramos linguísticos ao estudar o ato de traduzir como Vinay e Darbelnet, Chesterman, Holmes, Catford e muitos outros. Para este trabalho foram escolhidos os procedimentos descritos por Vinay e Darbelnet devido à sua clareza e boa explicação. Na sua obra *Stylistique comparée du français et de l'anglais* eles realizam uma análise linguística das diferenças entre o inglês e o francês e oferecem soluções para superar tais diferenças na tradução de uma língua para outra, ou seja, criam procedimentos que se podem usar na tradução.

Vinay e Darbelnet (1995:94-99) distinguem a tradução direta e a tradução oblíqua. A tradução direta é dividida em 3 procedimentos: o empréstimo, o decalque e a tradução literal. A tradução oblíqua é utilizada quando a língua de chegada apresenta lacunas que devem ser preenchidas com elementos que permitam a transposição do mesmo significado e mensagem da língua de partida para a língua de chegada. É dividida em 4 procedimentos: a transposição, a modulação, a equivalência e a adaptação.

Imperato (2011: 20) afirma que na tradução oblíqua, devido a diferenças estruturais ou metalinguísticas, alguns efeitos estilísticos não podem ser transferidos para a língua de chegada sem alterar a ordem sintática ou o vocabulário e por isso métodos mais complexos devem ser usados. São estes métodos que permitem ao tradutor um maior controle e confiança no seu trabalho. Na prática da tradução, estes procedimentos podem ser usados isoladamente ou em combinação, ou seja, podem usar-se dois ou mais procedimentos ao mesmo tempo.

Em seguida, cada um dos procedimentos acima mencionados será explicitado e, se existir no texto, acompanhado por exemplos da tradução realizada dos contos.

5. Análise tradutória

5.1. Tradução direta

5.1.1. Empréstimo

O empréstimo é considerado o procedimento mais simples para fazer a ponte entre duas línguas, ou seja, introduzir uma imagem ou conceito na língua de chegada que é desconhecido ou não pertence à cultura de chegada. Um exemplo de tal procedimento pode ser o uso de termos já estabelecidos que não pertencem à língua de chegada, como: *dólares*, *party*, *Déjà vu*, *rendez-vous* e semelhantes. A seguir apresenta-se o único exemplo de empréstimo que apareceu nos textos.

(1) Mas o Pedro da Serra que tinha nove filhos e ganhava quinze mil **réis** por dia a cavar pedregulhos, esse não era um verdadeiro pobre pois tinha um salário e dois braços.

Ali Pedro da Serra, koji je imao devetero djece i zarađivao petnaest tisuća **reala** dnevno iskopavajući stijene nije bio pravi siromah jer je dobijao plaću i imao je obje ruke.

Neste exemplo, a palavra *real*, ou seja, no plural *réis*, que equivale a uma antiga unidade monetária de Portugal e do Brasil¹ foi traduzida usando o empréstimo. Na língua croata, esse

¹ <https://www.infopedia.pt/dicionarios/lingua-portuguesa/real>

termo já foi lexicalizado e pode ser encontrado no dicionário sob o termo *real*, mas, considerando que não faz parte da cultura croata, este exemplo representa um empréstimo.

5.1.2. Decalque

O decalque é um tipo especial de empréstimo, em que uma língua toma emprestado um sintagma de outra, mas traduz literalmente cada um dos seus elementos. Exemplos de decalques não foram encontrados na presente tradução.

5.1.3. Tradução literal

A tradução literal, ou seja, a tradução palavra por palavra, conforme Vinay e Darbelnet, é o procedimento tradutório que garante uma tradução de qualidade. Todavia, se o uso da tradução literal mudar o significado da mensagem original, os autores defendem o emprego de um outro procedimento tradutório (Gutiérrez, 2018:40).

(2) A casa era grande, branca e antiga.

Kuća je bila velika, bijela i stara.

(3) Agora o padre novo falava da caridade.

Sad je novi svećenik govorio o milosrđu.

(4) Agora a doença já não é igual para pobres e ricos.

Sada bolest više nije ista za siromašne i bogate.

(5) Eles não são o homem e a mulher.

Oni nisu muž i žena.

Os exemplos acima apresentados representam a tradução literal visto que não se manifesta nenhuma alteração sintática ou semântica.

5.2. Tradução oblíqua

5.1.4. Transposição

A transposição é uma das técnicas da tradução oblíqua. Apresenta casos da alteração da categoria gramatical das palavras da língua de partida e da língua de chegada, mas sempre mantendo o mesmo significado e sem alterar a mensagem original ou casos onde a sequência da frase original é modificada no processo de tradução ou a ordem das categorias das palavras também. As transposições podem ser obrigatórias ou opcionais. Apresentam-se, de seguida, exemplos em que a tradução foi realizada usando a estratégia da transposição.

(6) Não estava habituado a **lutar**, estava só habituado a **mandar**.

Nije navikao na **borbu**, već samo na **izdavanje naredbi**.

Neste exemplo o verbo *lutar* foi substituído pelo substantivo *borbu*, e o verbo *mandar* foi substituído pela colocação *izdavanje naredbi*.

(7) Na **lama** da estrada o carro às vezes derrapava.

Na **blatnjavoj** cesti automobil je ponekad proklizavao.

Neste exemplo o substantivo *lama* foi substituído pelo adjetivo *blatnjavoj*.

(8) A parte de trás de casa era virada ao poente e das suas janelas **debruçadas** sobre pomares e campos via-se o rio que atravessa a várzea verde e viam-se ao longe os montes azulados cujos cimos, em certas tardes, ficavam roxos.

Stražnji dio kuće bio je okrenut prema zapadu, a s prozora **koji su gledali** na voćnjake i polja vidjela se rijeka koja prelazi preko zelene livade, a u daljini su se nazirali plavičasti brežuljci čiji su vrhovi za vrijeme nekih popodneva postajali ljubičasti.

Neste exemplo, o adjetivo *debruçadas* foi transposto numa oração subordinada relativa *koji su gledali*. A transposição foi usada como a técnica de tradução mais adequada para manter a imagem da posição das janelas conforme descrita pela autora na língua de partida.

(9) E **de pé** entre os seus convidados inócuos, alheio às conversas, encostado à pedra da lareira, onde ardia devagar a cepa torcida da vinha, o Dono da Casa pensava na finalidade daquele jantar: pedir ao Bispo que mudasse o Padre de Varzim para outra freguesia.

Stojeći među svojim bezazlenim gostima, nesvjestan razgovora, naslonjen na kamin s ognjištem gdje je iskrivljeni trs vinove loze polako gorio, Gospodar Kuće je razmišljao o svrsi te večere: tražiti od Biskupa da premjesti Župnika iz Varzima u drugu župu.

Neste exemplo, a locução adverbial *de pé* foi transposta num *glagolski prilog*, *stojeći*.

(10) O seu hóspede vai **com certeza** aparecer-ou dar alguma notícia.

Vaš gost će se **sigurno** pojaviti ili će vam se javiti.

Neste exemplo, a locução adverbial *com certeza* foi transposta num advérbio, *sigurno*.

(11) O homem, sentou-se **com ar de cansaço**, mas não começou, a comer.

Čovjek je **umorno** sjeo, ali nije počeo jesti.

(12) Quando ela chega a um cabeleireiro ou a uma loja, fala sempre **com a voz num tom mais elevado** para que todos compreendam que ela chegou.

Kad stigne u salon ili trgovinu, uvijek govori **glasnije** kako bi svi shvatili da je stigla.

Nestes exemplos, os sintagmas preposicionais *com ar de cansaço* e *com a voz num tom mais elevado* foram transpostos nos advérbios *umorno* e *glasnije*.

5.1.5. Modulação

A modulação é uma das técnicas da tradução oblíqua. Trata-se duma mudança na semântica ou no ponto de vista do texto de partida; pode ser opcional ou obrigatória tal como a transposição. A modulação ocorre quando uma tradução literal, embora precisa do ponto de vista gramatical, é considerada inadequada na língua de chegada e por isso o tradutor usa uma frase diferente

daquela na língua de partida para transmitir a mesma ideia. Por exemplo, representa o uso duma expressão abstrata em vez duma expressão concreta, o uso duma forma ativa em vez duma forma passiva, o uso duma frase consequencial em vez duma frase adverbial, e assim por diante. Nos seguintes exemplos, são dados diferentes casos de modulação, o que se reflete em mudanças estilísticas e semânticas mais profundas ou menos profundas. A modulação obrigatória era usada quando a tradução literal ou mesmo a transposição resultava numa frase agramatical.-A modulação opcional foi usada pela preferência em tornar a tradução o mais adequada possível para o público-alvo.

(13) Houve então um **pequeno** momento de confusão.

Nastupio je **kratak** trenutak konfuzije.

A modulação foi usada neste caso, embora uma tradução literal tivesse sido possível (*mali trenutak* em vez de *kratak trenutak*). No entanto, a fim de manter a ideia daquele breve momento, pareceu mais bem-sucedido usar um termo que está estabelecido em croata (*kratak trenutak*) e usado na linguagem cotidiana para denotar um momento muito curto no tempo. Portanto, neste caso, trata-se da modulação livre ou seja, não obrigatória.

(14) E sobretudo — ai!, sobretudo — os retratos do Dono e da Dona da Casa, rosados e estilizados, sentados num cadeirão torcido, ao lado dum jarrão da China, contrastavam **amargamente** com os retratos secos e sombrios dos antepassados.

I posebice, jao, posebice ružičasti i stilizirani portreti Gospodara i Gospodarice Kuće posjednutih u zakrivljenom naslonjaču pokraj kineske vaze, koji su **neugodno** odudarali od istrošenih i tamnih portreta predaka.

Neste exemplo foi usada a modulação, dado que na tradução croata foi usado o adjetivo *neugodno*, que representa um adjetivo com um grau de abstração maior quando comparado com o adjetivo *amargamente* que é mais concreto. Em qualquer caso, no texto de partida, o advérbio *amargamente* foi utilizado para indicar e deixar claro ao leitor qual o grau de desvio desses retratos em relação aos demais citados na obra. Para manter tal imagem na tradução, e para não perder a força e a carga emocional que a autora apontou, foi utilizado o adjetivo *neugodno*.

(15) Estas exposições dos retratos divertiam **profundamente** um parente afastado do Dono da Casa que toda a gente na família tratava por primo Pedro.

Te su izložbe portreta **istinski** zabavljale daleka Gospodareva rođaka, kojeg su svi u obitelji zvali „rođak Pedro”.

Neste caso, foi usada a modulação, e o advérbio *profundamente* foi traduzido por um novo advérbio *istinski* em vez de *duboko* que seria o seu equivalente em croata. Nenhuma tradução direta foi usada precisamente para reter a imagem veiculada pela autora no texto traduzido, ou seja, para manter a imagem de entretenimento forte. Em croata é mais habitual usar advérbios como *istinski* para descrever um grande grau de alegria que representa o sintagma *divertiam profundamente* em português.

(16) Ora o Dono da Casa, **com** o seu sentido prático, tão perfeito que era quase sinistro, combinara aquela reunião com toda a prudência: só tinha convidado gente discreta e segura, com cujo apoio, concordância e silêncio podia contar inteiramente.

Gospodar Kuće je, **vođen** svojim osjećajem za praktično, toliko istančanim da se činio gotovo zlokobnim, organizirao večeru s maksimalnim oprezom: pozvao je samo diskretne i sigurne ljude na čiju bi podršku, slaganje i šutnju mogao u potpunosti računati.

Neste caso a modulação foi usada para descrever a qualidade do Dono da Casa. Em português é usado o sintagma preposicional com a preposição *com*, o que é típico para descrever traços de personalidade, enquanto em croata se usou *glagolski pridjev pasivni, vođen*. Poderia ser sido usada também a tradução literal (*sa svojim osjećajem za praktično*), mas por razões de estética e por causa da sonoridade foi decidido que era mais apropriado utilizar a expressão *vođen svojim osjećajem za praktično*. Também é visível aqui uma sobreposição de procedimentos de tradução dado que este é também um exemplo de transposição, uma vez que o sintagma preposicional *com o seu sentido prático* foi transposto num *glagolski pridjev pasivni, vođen*.

5.1.6. Equivalência

Vinay e Darbelnet explicam a equivalência como um fenómeno quando duas línguas descrevem a mesma situação com estruturas ou meios estilísticos diferentes. A equivalência provou ser particularmente útil para traduzir provérbios, expressões idiomáticas, onomatopéias e outros. Nos seguintes exemplos a equivalência foi usada para se referir aos casos onde as línguas descrevem a mesma situação por diferentes modos.

(17) Pode-se dizer que Mónica trabalha **de sol a sol**.

Može se reći da Mónica radi **od jutra do mraka**.

No exemplo acima apresentado, a expressão fixa portuguesa, *de sol a sol* foi traduzida para o croata usando a técnica da equivalência. Aqui, uma tradução literal resultaria numa tradução imprecisa e não ajustada ao público alvo. Usando a equivalência, conseguiu-se reter o significado original. Por exemplo, não seria apropriado traduzir literalmente a frase, já que em croata não existe um termo que signifique trabalhar *de sol a sol* (*od sunca do sunca*), mas usa-se o termo fixo *od jutra do mraka* (*de manhã até escurecer*).

(18) O marido de Mónica é um **pobre diabo** que Mónica transformou num homem importantíssimo.

Mónicin muž je jedan **sirotan** kojeg je Mónica pretvorila u iznimno važnog čovjeka.

Neste exemplo a equivalência foi usada para tornar o texto mais natural no idioma de destino. O substantivo *pobre diabo* que designa uma pessoa insignificante foi traduzido com o equivalente *sirotan*, que em croata tem o mesmo valor semântico. Se fosse usada uma tradução literal, a tradução em croata seria um *siroti vrag*, que não expressa a ideia da autora na descrição do personagem e não é um termo usado na língua viva.

(19) António pôs-se **de gatas** e mergulhou de baixo da colcha de seda vermelha que cobria a mesa.

António se saguo **na sve četiri** i zaronio ispod crvenog svilenog stolnjaka koji je prekrivao stol.

Dado que se trata duma expressão fixa portuguesa, *pôs-se de gatas*, esta foi traduzida para o croata usando a técnica de equivalência porque o uso da tradução literal resultaria numa tradução estranha para o público alvo.

(20) E sobretudo — **ai!**, sobretudo — os retratos do Dono e da Dona da Casa, rosados e estilizados, sentados num cadeirão torcido, ao lado dum jarrão da China, contrastavam amargamente com os retratos secos e sombrios dos antepassados.

I posebice, **jao**, posebice ružičasti i stilizirani portreti Gospodara i Gospodarice Kuće posjednutih u zakrivljenom naslonjaču pokraj kineske vaze, koji su neugodno odudarali od istrošenih i tamnih portreta predaka.

Neste caso, a equivalência foi usada como uma técnica de tradução de interjeições. As interjeições têm um certo valor em cada idioma e denotam estados de alma diferentes. *Ai*, cuja função é a de expressar dor², foi usado no texto original para enfatizar essa aversão e atitude em relação aos retratos, então em croata foi usado o seu equivalente *jao* que tem o mesmo valor pragmático e desperta no leitor o mesmo estado emocional, tudo para reter o pensamento e a ideia inicial da autora.

(21) **Valha-nos Santa Bárbara!** — disse a velha Joana. — Temos a trovoada em cima de nós.

„**Sveta Barbaro, pomози nam!**” rekla je stara Joana. „Olujni udar je nad nama.”

Neste caso trata-se duma expressão estereotipada, *Valha-nos Santa Bárbara*, que foi traduzida com seu equivalente na língua croata, *Sveta Barbaro, pomози nam*, utilizando, como já mencionado, a técnica de equivalência. Essas duas exclamações têm igual valor pragmático e são usadas em situações em que existe um sentimento de medo e um desejo de procurar ajuda.

5.1.7. Adaptação

² <https://www.portugues.com.br/gramatica/interjeicao.html>

A adaptação representa uma mudança, ou seja, um ajustamento à cultura de chegada. Por exemplo, quando uma situação funciona perfeitamente em uma cultura não existe como tal em outra. Entre as línguas e as culturas de partida e chegada (especialmente se eles não pertencerem ao mesmo subgrupo como as línguas românicas, eslavas, etc) existem elementos que não se encontram na outra cultura e é justamente esta diferença que dificulta o processo de tradução. Nessas situações, a adaptação é utilizada para atingir a naturalidade entre o texto de chegada e o leitor, ou seja, para que o leitor não se encontre diante de uma realidade desconhecida.

(22) À esquerda era o jardim de buxo, húmido e sombrio, com suas camélias e seus bancos de **azulejo**.

S lijeve strane bio je vrt šimširovine, vlažan i mračan, a u njemu kamelije i klupe obložene **ukrasnim, oslikanim pločicama**.

(23) Dono e a Dona da Casa já o esperavam na grande entrada vazia, onde os **azulejos** azuis contavam, com muitos detalhes realistas, histórias de idílicas caçadas irreais, com caçadores e veados, arvoredos e aves.

Gospodar i Gospodarica Kuće čekali su ga u velikom praznom hodniku, gdje su plave, **ukrasne, oslikane pločice** prikazivale, s mnogo realističnih detalja, priče o idiličnom, nestvarnom lovu, s lovcima i jelenima, šumarcima i pticama.

Nos exemplos acima foi usada a adaptação como técnica de tradução, pois o conto incluía um termo, *azulejo*, que é específico da cultura portuguesa. Embora no dicionário croata exista o termo *azulejo* que é definido como “fajasnje raznobojne ornamentirane pločice za oblaganje zidova i podova”³, optou-se por traduzir o termo de forma descritiva, *ukrasne, oslikane pločice*, a fim de reter para o leitor a imagem que a autora queria evocar ao descrever esses mosaicos (azulejos). O objetivo era apresentar a imagem ao leitor da maneira mais fácil e pitoresca possível.

³ <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

5.3. Tradução dos nomes

Como observámos no Capítulo 3, ambos os contos têm um valor muito simbólico e embora o jogo dos nomes a princípio pareça uma tradução literal, é algo mais do que isso precisamente para manter este forte simbolismo. Portanto, *O Dono da Casa* é assim chamado para provar o seu poder económico e a sua posição na escala social, e *o Homem Importantissimo*, por sua vez, é assim chamado para designar, por um lado, a sua importância e por outro lado o misticismo desta figura. A figura do *Homem Importantissimo* também aparece no conto *Retrato da Mónica* sob o nome *Príncipe deste Mundo*, Este último nome é de facto uma referência bíblica do Diabo. A ideia de que os nomes reflectem às características dos personagens deve estar presente também na tradução e, portanto, foram realizadas as seguintes traduções que veiculam este simbolismo forte.

(24) **Dono da Casa** entregou um cheque e **o Homem Importantissimo** entregou outro cheque.

Gospodar Kuće je predao jedan ček, a **Vrlo Važan Čovjek** drugi.

(25) E por isso Mónica está nas melhores relações com o **Príncipe deste Mundo**.

I zato je Mónica u najboljim odnosima s **Knezom ovoga svijeta**.

No exemplo 25, como se trata de uma referência da Bíblia, é utilizada uma tradução já estabelecida e bem conhecida na língua croata. Em português este nome foi mencionado nos Versículos de João 14:30 do livro de João da Bíblia e em croata no Evandjelje po Ivanu 12:31-33.

6. Conclusão

Com este trabalho procurou-se entrar e aprender sobre o mundo da tradução literária, bem como descobrir os diferentes procedimentos de tradução que contribuem para enfrentar e resolver problemas de tradução.

O objetivo deste trabalho foi, em primeiro lugar, realizar a tradução, depois fazer uma análise de diferentes procedimentos de tradução oferecidos por Vinay e Darbelnet (1958) e por fim apresentar uma análise do uso destes procedimentos na tradução de dois contos do livro *Contos Exemplares* escrito por Sophia de Mello Breyner Andresen, primeira portuguesa consagrada entre as maiores autoras lusitanas da história da literatura.

Para realizar a análise, foram traduzidos os contos: *O Jantar do Bispo* e *O Retrato da Mónica* e foram extraídos vários exemplos para cada um dos procedimentos de tradução mencionados e encontrados nos textos.

Os procedimentos de tradução utilizados com mais frequência nos dois contos são a tradução literal, a modulação, a transposição e a equivalência. Para traduzir o item azulejo culturalmente marcado, foi utilizada a adaptação. Exemplos de decalques não foram encontrados na tradução realizada.

Após a análise, concluiu-se que os procedimentos de tradução nos permitem transmitir a mesma realidade da mesma forma, permitem-nos transmitir um determinado registo, algumas nuances semânticas ou esclarecer situações pouco claras e apresentar novos conceitos ao público-alvo.

Deste trabalho pode-se também concluir que em alguns casos (exemplo 16) há uma sobreposição entre alguns procedimentos, mas todos têm sempre o mesmo objetivo, ou seja, transmitir o significado do texto original. Assim, ao traduzir, escolhi vários procedimentos para encontrar as melhores soluções de como transmitir ao leitor a ideia original.

Referências bibliográficas

- Andresen, S. M. B. (2014). *Contos exemplares*. Porto: Assírio & Alvim.
- Décio, J. (1966). *Prefácio de Contos Exemplares*. Lisboa: Portugália.
- Gutiérrez, C.C. (2018). *An Analysis of the Translation Strategies of Evidential Adverbs in a Corpus-Based Study*. (Tese de Doutorado). Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Las Palmas de Gran Canaria.
- Imperato, C. (2011). *Analisi contrastiva delle modalità di traduzione in finnico dei tempi verbali e delle perifrasi aspettuali dell'italiano*. (Tese de Doutorado) University of Helsinki, Helsinki.
- Ivir, V. (1984). *Teorija i tehnika prevodenja*. Novi Sad: Centar "Karlovačka gimnazija" Sremski Karlovci.
- Pavlović, N. (2015). *Uvod u teorije prevodenja*. Zagreb: Leykam international d.o.o.
- Rocha, C.C. (1978). *Os «Contos Exemplares» de Sophia de Mello Breyner Andresen*. Coimbra: Inic.
- Rocha, C.C. (2001, julho/dezembro). Para uma leitura dos Contos exemplares. *Máthesis-Revista de Educação*, 1(10), 73-84.
- Viana, G. (27 abril de 2021). *Português - Gramática, Literatura e Redação*. <https://www.portugues.com.br/gramatica/interjeicao.html>
- Vinay, J.P e Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Dicionários e manuais de ortografia e gramática

- Badurina, L. et al. (2008). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Dicionários Porto Editora: Infopédia. <https://www.infopedia.pt/>
- Hrvatski, jezični portal. <http://hjp.znanje.hr/>
- Talan, N. (2004) *Hrvatsko-portugalski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Talan, N. (2004) *Portugalsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.